

Trobada entre
Jaume Pla, Picasso
i, a la dreta de tot,
Camilo José Cela
BIBLIOTECA
DE CATALUNYA

Units per la bibliofília

La Biblioteca de Catalunya ha ofert una exposició que mostra com la passió per les edicions acurades va relacionar Jaume Pla i Camilo J. Cela

La Biblioteca de Catalunya ha ofert recentment l'exposició *Jaume Pla i Camilo J. Cela: units per la bibliofília*. S'hi van presentar les edicions de bibliòfil de les obres de Camilo J. Cela executades sota la direcció de Jaume Pla, en alguns casos il·lustrades per ell amb gravats originals. La majoria d'obres exposades pertanyen al fons de la biblioteca.

De la col·laboració entre tots dos, entre el 1958 i el 1970 en sortí una dotzena de títols d'obres de Cela. A més, s'editaren obres d'altres autors, afins o recomanats per Cela, amb il·lustracions d'artistes també proposats per ell. La col·laboració va ser fructífera pel que fa al nombre i a la qualitat de les edicions. Alguns títols publicats són dels més coneguts de l'autor, i

d'altres foren escrits expressament per ser publicats com a llibres de bibliòfil. En la col·laboració, correspongué a Jaume Pla la preparació tècnica i artística de les edicions, i, en alguns casos, també les il·lustracions amb gravats propis. Cela s'ocupava més de la iniciativa i la supervisió, alhora que dels aspectes econòmics. No obstant això, en el camp tècnic l'intercanvi d'opinions i iniciatives era constant fins al punt que arribava a detalls –en aparença mínims però realment destacables– per aconseguir la qualitat desitjada en el producte final. Les decisions importants les prenen conjuntament.

Els primers contactes entre Camilo José Cela i Jaume Pla van començar el 1957. Llavors Cela –nascut a Iria Flavia, A Coruña,

l'11 de maig del 1916– era un escriptor reconegut en el panorama de la literatura espanyola. Ja havia publicat algunes obres que l'havien fet famós. Al mateix temps, Jaume Pla Pallejà –nascut a Rubí el 14 d'abril del 1914– ja era conegut com un gravador excel·lent en les diverses tècniques de la calcografia. Havia aconseguit aquesta categoria com a fruit d'una vocació personal innata i d'una preparació autodidacta a partir de l'observació atenta de l'obra d'altres gravadors, escoltant algun consell, però sense seguir un mestratge sistemàtic. S'havia donat a conèixer el 1945 amb l'edició il·lustrada de *Les coses benignes*, de Joaquim Ruyra, per a la qual va fer els gravats. Hi figura el 1935 com a any de l'edició, i no el 1945, per obviar la prohibició dels llibres en

llengua catalana. Fou una edició clandestina impresa al taller de Salvador Salvadó Cots, un impressor del barri de Gràcia, bon artesà, que executà bastants llibres no pasats per la censura. Portava el peu editorial de Rosa Vera, nom proposat per Jaume Pla a partir de l'expressió llegida en un poema de Jacint Verdaguer, que s'escriu amb la mateixa grafia en castellà i en català. El mateix any i en condicions semblants (data impresa el 1935) publica 20 tankes de Carles Riba, un producte bibliogràfic en què els textos literaris eren gravats per Pla juntament amb les imatges.

El tercer llibre amb gravats de Pla i editat per ell fou *Tristeta*, d'Emili Vilanova. És el primer fet amb els requisits exigits legalment. Hi figura l'any 1947, el real de l'edició, i està imprès en la Societat Aliança d'Arts Gràfiques (SADAG), taller que a partir de llavors s'encarregarà de les edicions promogudes i dirigides per Pla. La Rosa Vera també és un peu editorial autoritzat i registrat, especialitzat principalment en llibres de bibliofília, del qual Jaume Pla és el titular. En aquest període, Pla també havia fet alguns lli-

La Rosa Vera va editar a partir del 1947

bres il·lustrats per a altres editorials.

A partir del 1947 La Rosa Vera edita llibres d'autors diversos, dels quals Pla fou el director de l'edició, il·lustrats per ell o per altres artistes. La iniciativa de les edicions fou del mateix Pla, o bé una altra persona, generalment l'autor del text o de les il·lustracions. El més peculiar de La Rosa Vera i la idea més original de Jaume Pla foren les sèries de gravats acompanyats o comentats per textos literaris. Començaren el 1948 amb la titulada *Gravadors contemporanis*. Aquesta idea, tanmateix singular, de Jaume Pla, generada per influència d'alguna iniciativa semblant nascuda a l'Estat francès, on el gravat artístic estava molt més arrelat que al nostre país, no es pogué convertir en realitat fins que s'aconseguí la base econòmica necessària. Fou clau el suport econòmic i moral aportat per Víctor M. d'Imbert Manero (Barcelona, 1904-1978), industrial i home de negocis de Barcelona, que contribuïu que fossin possibles diverses iniciatives relacionades amb l'art contemporani, com els salons d'octubre (entre el 1948 i el 1957) i els salons de maig (del 1956 al 1969).

Les col·leccions de La Rosa Vera tenien l'objectiu de promocionar el gravat i fomentar l'atenció per aquesta manifes-

Libres il·lustrats de bibliòfil o d'alta qualitat

1. OBRES D'ALTA BIBLIOFÍLIA

Ediciones de los Papeles de Son Armadans (Colección Príncipe Don Juan Manuel). Palma de Mallorca. Dirigides per Jaume Pla i impreses per la SADAG.

1.1. OBRES DE CJC

1958 *Viaje a la Alcarria* Il·lustrada amb 13 gravats al burí i 21 xilografies de Jaume Pla. 126 exemplars.

1962 *Gavilla de fábulas sin amor*

Il·lustrada per 32 dibuixos en color originals de Picasso. 2.135 exemplars.

1963 *El solitario y Los sueños de Quesada* Il·lustrada amb dibuixos de Rafael Zabaleta. 299 exemplars.

1964 *La familia de Pascual Duarte*

Il·lustrada amb 41 fustes triades per Jaume Pla. 210 exemplars.

1.2. OBRES D'ALTRES AUTORS

1960 *Trozo de papel* Il·lustrat per Picasso. 88 exemplars.

1965 *Dibujos y escritos* Il·lustrat per Picasso. 238 exemplars.

1.3. OBRES DE CJC, EDICIONS ESPECIALS

1968 *Gerchichten ohne Liebe*

Traducció a l'alemany de *Gavilla de fábulas sin amor*. Il·lustrada per 32 dibuixos en color originals de Picasso. 2.135 exemplars. Berlín. Propylaen Verlag.

2. EDICIONS DE QUALITAT

Mitja bibliofília, tiratge limitat i numerat, en paper de qualitat, d'obres de CJC. Editorial Alfaguara. Madrid, Diverses col·leccions. En alguns casos, a més de la edició numerada, se n'ha fet una altra de tipus comercial, amb la mateixa tipografia i il·lustracions. Dirigides per Jaume Pla i impreses per la SADAG.

2.1. EDICIONES ALFAGUARA (Museo Secreto) Textos de CJC

1965 *Gavilla de fábulas sin amor*

Il·lustracions de Picasso. Edició més senzilla de l'assenyalada més amunt.

1965 *El solitario. Los sueños de Quesada* Il·lustracions de Rafael Zabaleta. Edició més senzilla de l'assenyalada més amunt.

1966 *Viaje a la Alcarria* Il·lustrat amb fotografies de Karl Wlasak.

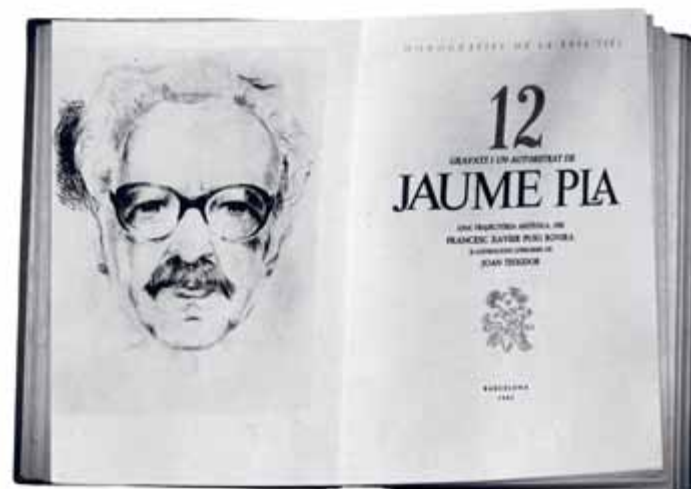
1966 *La colmena* 36 litografies d'Eduardo Vicente.

1968 *La familia de Pascual Duarte* 12 litografies d'Agustín Redondela.

2.2. EDICIONES ALFAGUARA *Calidoscopio callejero marítimo y campestre de C.J.C. para el reino y ultramar* Edició de 100 exemplars i 648, d'una mida més petita, en paper de fil.

ció artística, tant per part dels artistes com dels col·leccionistes d'art.

Cap al 1957, La Rosa Vera era una entitat de Barcelona especialitzada en les edicions de qualitat, amb projecció en l'àmbit de la cultura catalana, que començava a tenir expansió a la resta d'Espanya i pretenia fer-ho en l'àmbit europeu, des d'una seu a París. El 1957 ja s'havien publicat els llibres esmentats, també *Àfrica negra* (1949), amb text de Nicolau M. Rubió i Tudurí i amb gravats

de Francesc Domingo, i *El llibre de les bèsties* (1950), de Ramon Llull, amb gravats de Josep Granyeri; n'hi havia algun altre de començat. De les col·leccions de gravats i textos literaris, se n'havien enllestits les titulades *Gravadors contemporanis* (48 peces), *Dotze nus*, *Dotze naturas mortes*, *Dotze paisatges urbans de Barcelona*, i eren en curs d'edició *Los artistas grabadores* (amb artistes i escriptors de tots els territoris d'Espanya) i *Dotze temes de circ*.

És en aquest context, Camilo José Cela i Jaume Pla ja es coneixien, encara que poc. Per la intermediació de Juana Mordó, la coordinadora des de Madrid de la sèrie, havia escrit un text per *il·lustrar* un gravat de Manuel Mampaso i també una introducció per al segon volum de la sèrie. La primera carta de Pla dirigida a Cela és del 15 de maig del 1957. Comenta algun detall d'aquests treballs. Des del

A dalt, autoretrat de Jaume Pla en una monografia seva i, a sota, una edició d'una obra de Cela il·lustrada per Picasso

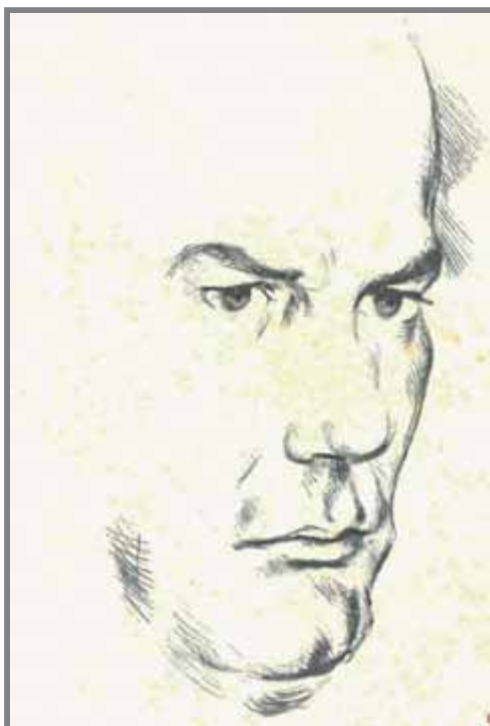
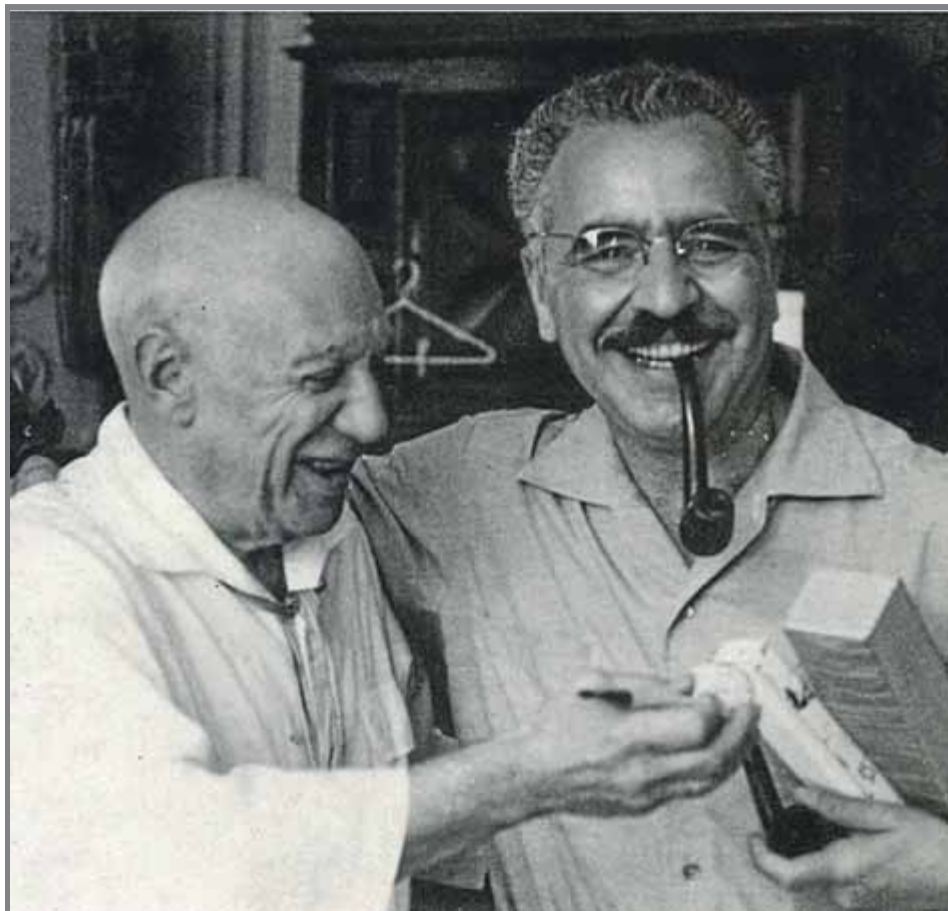
Picasso i Jaume Pla riuen divertits i, sota, dos gravats esbossats de Pla i Cela / BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1955, Cela residia a Mallorca. En una data que no he pogut precisar, però que es pot situar a l'octubre o novembre del 1957, es produeix la primera trobada personal entre Pla i Cela. Aprofitant una estada de Cela a Barcelona, Pla el visita a l'Hotel Colón amb la intenció de proposar-li publicar *Viaje a la Alcarria* en La Rosa Vera, en una edició il·lustrada amb gravats originals de Pla, que ja tenia ben pensada la idea, sobre la qual li presentà un esbós o avantprojecte. Cela rebé amb sorpresa la proposta, que s'havia de complementar amb la manera de finançar l'edició, que havien de resoldre conjuntament. Ben aviat, Cela quedà convençut que l'edició proposada tenia interès i que s'havia de tirar endavant, i així ho expressà a Pla, encara que modificant alguns aspectes de la proposta. Va dir que l'edició l'assumiria ell, i no Pla, en una col·lecció especial de les Ediciones de los Papeles de Son Armadans, que es titularia Colección Príncipe Don Juan Manuel, "dedicada a las obras de C. J. Cela". L'editor seria Cella, però dels aspectes tècnics de l'edició en tindria cura Jaume Pla, que n'era un expert, en un paper que ell definia d'"arquitecte del llibre".

Entre els aspectes tècnics, podem esmentar l'elecció del tipus de paper, la tonalitat, gruix i gramatge, l'estructura, les filigranes, etcètera; l'elecció de la tipografia (tipus i cossos); la preparació de la maqueta general; la preparació i l'estampació dels gravats, el seguiment i el control de la impressió; la relligadura, l'acabat extern del llibre, la coordinació de tots aquests aspectes per aconseguir que el conjunt final pugui ser considerat com a ben estructurat i harmònic.

En les setmanes següents hi ha una altra carta que permet deduir que han tornat a parlar, no solament de qüestions tècniques del llibre, sinó també de les econòmiques, per a les quals Pla ha elaborat un pressupost detallat. En una carta a Pla del 28 de gener del 1958, Cela escriu: "*Vamos a hacer un magnífico libro; mejor dicho, una magnífica serie de libros.*" En la mateixa carta, parlant de diners, dels comptes dels treballs conjunts, Cela afirma: "*En esto del dinero me sale mi lado anglosajón y me gusta ser muy claro y dar a cada cual lo suyo.*" És un senyal clar que han arribat a un acord, i també a un mètode de treball, per al qual han signat un contracte. D'aquesta manera ha començat una col·laboració entre tots dos que ben aviat fou intensa i que es mantingué durant més de quinze anys.

La relació entre Cella i Pla, residents a Mallorca i a Barcelona respectivament, es

Pla es definia com "arquitecte del llibre"

feia per carta; el contacte telefònic encara no era habitual. Si alguna qüestió ho requeria, Pla es desplaçava a Mallorca per visitar Cella a casa seva. Per preparar i per seguir el curs de l'edició de *Viaje a la Al-*

carria, l'intercanvi de punts de vista havia de ser molt freqüent. Es consultaven els problemes que sorgien i es canviaven impressions tant sobre els aspectes generals com sobre els detalls més nimis.

Per a aquesta edició, Jaume Pla va fer tres sèries de gravats. La primera correspongué a les vinyetes per a cada una de les lletres inicials dels onze capítols de l'obra, gravades totes amb la tècnica del burí. En iniciar els gravats s'adonà que sis capítols començaven amb la lletra E i tres amb la A. En arribar-li la informació, Cella s'avingué espontàniament a modificar els paràgrafs inicials dels capítols per tal

que tots comencessin amb lletres diferents. Pla concebé una altra sèrie de gravats, en aquest cas, xilografies en negre, per a les pàgines sense text d'introducció dels tretze capítols de l'obra. I encara una tercera sèrie, de vuit xilografies en color bistre en els espais buits dels finals de capítol.

La impressió d'aquest llibre, i de tots els que són fruit de la col·laboració entre Pla i Cela, es fa en la SADAG, un taller d'arts gràfiques de Barcelona situat al carrer de Rosselló núm. 298, que disposava d'una secció especialitzada en impressions de qualitat de la qual el mateix Jaume Pla era el responsable de la direcció tècnica. S'ha dit més amunt que Pla hi imprimia tots els llibres dels quals era responsable tècnic.

Al mes d'abril del 1958 es comencen a intercanviar les proves d'impremta per a la correcció del text, en què intervenen tots dos amb meticulositat. La impressió s'acabà en la SADAG el 25 de novembre del 1958. L'edició constà de 126 exemplars il·lustrats, impresos en el paper especial Gran Molí Vell, de la casa Guarro, amb una filigrana especial per a la col·lecció. Camilo J. Cela i Jaume Pla es mostren molt satisfets del resultat aconseguit. Havien assolit la perfecció en un grau molt elevat, fins i tot

Jaume Pla i Cela es van conèixer el 1957

amb una sumptuositat superior a la que era habitual. Pla qualificà el llibre com el de més qualitat bibliogràfica entre els que havia fet fins llavors. Així quedà consolidada la relació entre Pla i Cela i reafirmada la voluntat de seguir la col·laboració conjunta. En veure els primers exemplars, Cela escriu a Pla: "El libro será el primero de una serie de éxitos. Ya lo verás." El 9 de desembre fou presentat amb solemnitat a Madrid, a la Galeria Biosca del carrer de Gènova, propietat del terrassenc Aureli Biosca, amic de joventut de Jaume Pla. En una exposició, que ocupà durant dues setmanes les tres sales de l'establiment, es mostrà amb detall tot el procés editorial. Com a complement, s'hi celebraren quatre conferències.

Aquest llibre serví a Cela com a aval per refermar la relació amb Picasso i establir un tracte personal, un dels reptes que tenia pendent. A partir del 1960 Cela el visità diverses vegades a la seva casa La Californie, a prop de Canes; en alguna, l'acompanyà Jaume Pla. El pas següent de les Ediciones de los Papeles de Son Armadans, però en una col·lecció diferent de la dedicada a les obres de Cela, fou la publicació *Trozo de*

Llibres il·lustrats de bibliòfil o d'alta qualitat

1966 Madrid. Il·lustracions de Juan Esplandiú.

1970 Barcelona. Il·lustracions de Federico Lloveras.

2.3. EDICIONES ALFAGUARA Colección El Gallo en la Torre

1965 *Viaje al Pirineo de Lérida. Tomo I: El Pallars Sobirà. Tomo II: El Valle de Arán y El Condado de Ribagorza* 30 i 33 litografies de Jaume Pla, respectivament.

1965-1966 *Nuevas escenas matritentes* Fotografies d'Enrique Palazuelo. 3 volums. 100 exemplars.

2.4. EDICIONES ALFAGUARA

A la pata de palo Il·lustracions de Lorenzo Goñi.

1965 *Historias de España. Los ciegos. Los tontos.*

1965 *La familia del héroe o discurso histórico de los últimos restos (Ejercicio para una sola mano).*

1967 *El ciudadano Iscariote Reclús.*

1967 *Viaje a U.S.A. o el que la sigue la consigue.*

3. OBRES AMB TEXT D'ALTRES AUTORS

Editorial Alfaguara. Madrid. Dirigides per Jaume Pla i impreses per SADAG.

1967 *Poemas de amor* Rafael Alberti. Dues puntes seques del poeta. 64 exemplars a la col·lecció El Gallo en la Torre i 1.000 a la Amans Amens. Imprès al taller de Editorial Cap i casal d'Andorra.

1969 *Poemas de amor* Miguel Hernández. Dues puntes seques de Millares. 64 exemplars a la col·lecció El Gallo en la Torre i 1.000 a la Amans Amens.

1967 *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* Miguel de Cervantes. Il·lustrat amb 100 fotografies de Ramón Masats. 4.000 exemplars.

1968 *Libro del Buen Amor* Il·lustracions d'Hipólito Hidalgo de Caviedes.

1969 *Las novelas ejemplares* Miguel de Cervantes. Il·lustracions d'Hipólito Hidalgo de Caviedes.

1972 *Navarra* Jaime del Burgo. Il·lustracions de Federico Lloveras. 1.000 exemplars en paper de fil.

1974 *La Celestina* Fernando de Rojas. 19 litografies de Lorenzo Goñi.

papel, un text del mateix Picasso complementat amb uns gravats seus. Se'n feu un tiratge de 88 exemplars, igualment a cura de Jaume Pla, i imprès per la SADAG amb els gravats tirats a les seves premses; s'acabà d'imprimir el 1960. En les mateixes condicions es publicà un altre text de Picasso, *Dibujos y escritos*, 1961, amb un tiratge de 238 exemplars.

El segon llibre editat a la col·lecció Príncipe Don Juan Manuel és *Gavilla de fábulas sin amor*, acabat el 1962; consta d'uns textos de Cela il·lustrats amb uns dibuixos en color de Picasso. L'existència d'aquests dibuixos està a l'origen del llibre. L'any 1960 la revista *Papeles de Son Armadans*, creada i dirigida per Cela el 1956, havia dedicat un número monogràfic a Picasso, com havia fet amb altres artistes notables. Picasso havia preparat un bon nombre de dibuixos en color per ser publicats en el número monogràfic, que també havien estat impresos

com un conjunt separat i s'havien mostrat en una exposició a Palma de Mallorca. Quan la visità, a Jaume Pla li semblà que d'aquells dibuixos se'n podia treure més partit i proposà a Cela la fórmula màgica que ja havia aplicat en La Rosa Vera: que ell escrivís uns textos que poguessin quedar il·lustrats per cada un d'aquells dibuixos, fórmula de la qual podia sortir un llibre de Cela il·lustrat per Picasso. Cela acceptà immediatament la idea i, tot seguit, l'anuncià a la premsa: "He decidido hacer un libro..." Tots dos es posaren mans a l'obra. Cela escriví els textos i Pla començà a analitzar i experimentar la manera i les tintes adequades per reproduir els dibuixos amb la màxima exactitud, perquè poguessin ser la base d'un llibre d'alta qualitat. Resultà una feina llarga i complexa, però ho aconseguí amb èxit. El llibre s'acabà el 1962. Dels tallers de la SADAG en sortiren 2.135 exemplars, que tingueren una bona acceptació. És certament un llibre singular entre els de bibliòfil, d'un tiratge llarg i amb altres aspectes fora de les normes admeses generalment; no hi dubte que és un treball de bibliofília. Pla qualifica el resultat de "perfecte".

CONTINUARÀ EN EL 'CULTURA' DE SETEMBRE. *

Edició de l'obra de Cela 'Viaje a la Alcarria' amb gravats de Jaume Pla / BIBLIOTECA DE CATALUNYA